

Гоштинар С. Л.
*кандидат юридичних наук,
доцент кафедри трудового, земельного та господарського права
Одеського державного університету внутрішніх справ*

DOI: <https://doi.org/10.36059/978-966-397-337-1-45>

КЛІМАТИЧНА НЕЙТРАЛЬНОСТЬ ЯК СКЛАДОВА ЕКОЛОГІЧНОЇ ПОЛІТИКИ: ГЛОБАЛЬНИЙ, РЕГІОНАЛЬНИЙ ТА НАЦІОНАЛЬНИЙ ВИМІРИ

Останніми десятиліттями кліматична нейтральність стала новою довгостроковою стратегічною концепцією сучасної й конкурентоспроможної економіки, однією з основних кліматичних цілей, визнаних на глобальному, регіональному та національному рівнях. Кліматична нейтральність полягає у «досягненні балансу між антропогенними викидами із джерел та абсорбцією поглиначами парникових газів» (ст. 4 Паризької угоди). Це є «нульовий баланс», а кінцевою метою кліматичної угоди є «кліматичний позитив», тобто кількість вуглецевих викидів має бути не перевищуватиме можливості їх абсорбції та поглинання.

У залежності від суб'єктів, які визначають час досягнення кліматичної нейтральності, та нормативно-правового акту, в якому це прагнення закріплюється, різняться її цілі (вуглецева нейтральність, чисті нульові викиди, чисті від'ємні викиди) та терміни (наприклад, Норвегія – у 2030 р., Фінляндія – у 2035 р., Швеція – у 2045 р., Велика Британія, США, Нова Зеландія – 2050 р.). Нещодавно уряд Швейцарії, прийняв рішення, що до 2050 року країна стане кліматично нейтральною, що було схвалено більш ніж 59% виборців на референдумі за новим законом про клімат у червні 2023 року.

Терміни досягнення кліматичної нейтральності встановлюються не лише на національному та міжнародному рівнях, але й представниками великого бізнесу, транснаціональними компаніями. Зокрема, такі зобов'язання взяли на себе та вибудовують кліматичні стратегії: корпорація Microsoft, яка у 2020 р. заявила, що до 2030 р. набуде вуглецево негативного статусу, а до 2050 року видалить з навколишнього середовища увесь вуглець, який компанія викинула безпосередньо, або в результаті споживання електроенергії з моменту свого заснування в 1975 році; у 2019 р. Siemens, термін виконання 2030 р.; у 2019 р. RWE – одна з найбільших енергетичних компаній Німеччини, термін виконання 2040 р.; у 2019 р. Volkswagen, термін виконання – 2050 р. [1, с. 3, 4].

Міжнародна спільнота намагається узгодити дії щодо забезпечення якнайшвидшого переходу до кліматичної нейтральності за допомогою низки міжнародно-правових актів та заходів, серед яких Рамкова конвенція ООН про зміну клімату, Кіотський протокол, низка кліматичних самітів (Кіотська, Монреальська, Копенгагенська, Марракешська, Дохінська, Боннська, Паризька та інші кліматичні конференції), Цілі сталого розвитку та інші, але вони не досягли очікуваних результатів, що зумовлено, насамперед, необов'язковістю та відсутністю примусової реалізації їх положень. Наприклад, США приєдналося до Паризької угоди за умови, що їх участь передбачає виконання її положень на основі необов'язкового політичного зобов'язання. Спеціалісти зазначають, що «через неефективність міжнародних кліматичних режимів вагоме місце у досягненні кліматичної нейтральності та переході до кліматично нейтральних галузей посідають торговельні угоди, укладені у межах СОТ» [2, с. 630].

У Звіті ЮНЕП 2023 року щодо розриву рівнів викидів за 2023 рік, країнами, з найбільшими показниками викидів парникових газів у 2021 році були Аргентина, Австралія, Бразилія, Канада, Китай, Франція, Німеччина, Індія, Індонезія, Італія, Японія, Республіка Корея, Мексика, РФ, Саудівська Аравія, Південна Африка, Туреччина, Великобританія, США. що становить приблизно 60% від їх загальної кількості [3]. Примітно, що серед країн – найбільших кліматичних забруднювачів, у 2021 році лише зусилля відповідають цілям статті 2.1 Паризької угоди. Але цього результату навряд чи достатньо, оскільки для досягнення цілей Паризької угоди кожна сторона або, принаймні, всі найбільші забруднювачі повинні дотримуватись своїх зобов'язань з метою досягти балансу між антропогенними викидами із джерел та абсорбцією поглиначами парникових газів.

Крім глобальних кліматичних угод, а також багатосторонніх торговельних угод, засобом досягнення кліматичної нейтральності є односторонні заходи, які вживаються країнами для скорочення своїх квот на глобальні викиди вуглецю, наприклад, у межах ЄС. Загалом Європейський Союз більше тридцяти років розробляє на міжнародно-регіональному найбільш ефективні екологічні політики. Історичний огляд однієї з головних цілей екологічних політик ЄС – скорочення викидів парникових газів, і як наслідок – досягнення кліматичної нейтральності, а також оцінки їх реалізації, дозволяє подати їх трансформацію наступним чином: у 1990–2000 рр. досягнуто мету стабілізації викидів CO₂; у 2008–2012 рр. досягнуто мету скорочення викидів парникових газів на 8%; у 2013–2020 рр. досягнуто мету скорочення викидів парникових газів на 20%; до 2030 р. планується досягнення скорочення викидів парникових газів на 55% завдяки вже розробленим заходам та їх нормативному супроводу, а також розробці

низки нових заходів нормативно-правового та організаційного характеру [4]. Загалом кліматичне законодавство складається з тематичних сфер, серед яких «кліматичні цілі та врядування у кліматичній політиці ЄС, інструменти та механізми досягнення кліматичних цілей та пом'якшення зміни клімату, регламентування окремих речовин та парникових газів» [5, с. 159].

До важливих результатів, пов'язаних із вирішенням кліматичних проблем, належить скорочення парникових газів приблизно на 29% у 2021 році порівняно з рівнем 1990 р. Це було досягнуто, насамперед, завдяки упровадженню широкого спектру обов'язкових до виконання заходів, упроваджених відповідними директивами та регламентами, які є обов'язковими для держав-членів ЄС. У 2019 році Європейська комісія – виконавчий орган ЄС, опублікувала «Європейський зелений курс» (EGD) – всеосяжну політичну основу для досягнення мети кліматичної нейтральності до 2050 року, метою якої є просування кліматичної політики та управління ЄС.

Держави-члени ЄС прийняли спільну позицію щодо: європейської системи торгівлі викидами (EU ETS); щодо розподілу зусиль щодо скорочення викидів парникових газів (ESR); викидів парникових газів та їх поглинання у секторі землекористування, змін землекористування та лісового господарства LULUCF); створення кліматичного соціального фонду (SCF) і нових стандартів викидів CO₂ для легкових автомобілів і мікроавтобусів. Документами, прийнятими останніми роками ЄС та спрямованих до досягнення кліматичної нейтральності, є: Регламент (ЄС) 2021/1119 від 30 червня 2021 р., що встановлює рамки кліматичної нейтральності, що вносить зміни до Регламентів (ЄС) № 401/2009 та (ЄС) 2018/1999 (так званий кліматичний Закон ЄС); Регламент (ЄС) 2023/2405 від 18 жовтня 2023 р. «Про забезпечення рівних умов для сталого повітряного транспорту»; Регламент (ЄС) 2023/1805 13 вересня 2023 р. «Про використання відновлюваного та низьковуглецевого палива в морському транспорті та внесення змін до Директиви 2009/16/ЄС»; Регламент (ЄС) 2023/1115 «Про надання на ринку ЄС експорту з ЄС певних товарів і продуктів, пов'язаних із знищенням лісів» тощо.

Для України досвід досягнення ЄС кліматичної нейтральності є важливим, оскільки статус країни-кандидата та прийняття нещодавно Європейською Радою рішення про початок безпосередніх перемовин щодо її вступу до ЄС, спонукає до активних дій з імплементації відповідних європейських природоохоронних нормативних приписів.

Військова агресія проти України значно вплинула на стан навколишнього природного середовища та ускладнила досягнення нашою країною кліматичної нейтральності. Крім нанесення величезних екологічних збитків веденням бойових дій, післявоєнне відновлення

потребуватиме значної кількості ресурсів, добування яких чи їх створення також значно погіршить кліматичне середовище. Це викликано кількістю тепла, необхідного для виробництва таких матеріалів, як сталь, алюміній, пластик, скло тощо. Матеріалом, який спричиняє найбільші збитки навколишньому природному середовищу у вигляді викидів парникових газів, є цемент. Це створить проблему, оскільки для відбудови країни його знадобиться дуже багато, а його виробництво однієї його тони спричиняє викиди в атмосферу майже такої ж кількості вуглецю на тонну виробленого цементу. І це є лише однією з багатьох екологічних проблем, з якими стикнеться України у повоєнний період.

Отже, перехід до кліматичної нейтральності є глобальною проблемою. Останніми десятиліттями міжнародною спільнотою було докладено значних зусиль для скорочення глобальних викидів, але, як видно зі сталого зростання глобального потепління, цього поки що недостатньо, що зумовлено, насамперед, не обов'язковістю та відсутністю примусової реалізації їх положень. Існує значна кількість ресурсів, організаційних та економічних засобів, які можна використовувати для досягнення кліматично нейтральних галузей, але для цього переходу необхідні забезпечення дотримання кліматично нейтральних угод, співпраця усіх зацікавлених сторін.

Список використаних джерел:

1. Акі Качі, Зільке Модайк, Карстен Варнеке. Заяви про кліматичну нейтральність. Як відрізнити кліматичне лідерство від грінвошингу / New Climate Institute. 2023. URL: https://ecoaction.org.ua/wp-content/uploads/2021/02/NCI_Climate-Neutrality_ucr.pdf
2. Climate neutrality and sustainability in International trade / Leal-arcas R., Ulloa M., Abang L., V Kapur Kr., Greenwood S., Chatzopoulos K., Nair A., Schoettmer L. *Published by Penn Carey Law: Legal Scholarship Repository*. 2023. Vol. 44, is. 3. P. 619–700. URL: <https://scholarship.law.upenn.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=2063&context=jil>
3. Emissions Gap Report 2023: Broken Record – Temperatures hit new highs, yet world fails to cut emissions (again) / United Nations Environment Programme. Nairobi. DOI: <https://doi.org/10.59117/20.500.11822/43922>
4. Three decades of EU climate policy: Racing toward climate neutrality? / Dupont C., Moore B., Boasson E. L. [and others]; WIREs Climate Change. 2023. September 20. DOI: <https://doi.org/10.1002/wcc.863>
5. Довідник *acquis communautaire* у сфері довкілля та зміни клімату / Міжнародний фонд «Відродження». 2023 (серпень). 206 с. URL: <https://www.rac.org.ua/priorityty/ekologichnyu-vymir-evropeyskoyi-integratsiyi/dovidnyk-acquis-communautaire-u-sferi-dovkillya-ta-zminy-klimatu-2023>